

ՈՂՋՈՅՆ ԱՐՇԱԼՈՅՍԻՆ

դեան թուրքերէն խօսող ցեղերն էլ Արիական ծագումն ունենալու են: Այլապէս ասած՝ նախ քան ընտկիշները արիական և ոչ թուրքական (տուրանական) եղած լինելու են:

Լէրբընֆէլտ փորձուած չէ Մամիկոնեանց կեդրոնը՝ «Տարօն» և «Տուր - ուբեր - սոն» մեկնելու «Տուրան» անունով:

Հ. Ն. Անդրիկեան «Բազանդի Մամիկոնեան» ներք գրքին մէջ՝ Մամիկոնեանց անուններուն վերայ հիմնուած գանձեր իրանեան կը նկատէ և անուանց նմանութեան վրայ յեղած՝ կասկած կը յայտնէ Լուսաւորի և Մամիկոնեանց ազգակցութեան մասին (էջ 17): — Համառոտ քննութիւն մը՝ («Աղաբը Ե. Պարթևաց թագաւոր նախահայր հայրապետական տոհմին և նայ աշարապետաց» Բազմապէս, 1906 էջ 390) շանաց ապացուցանել որ Մամիկոնեանց Արշակունեաց առաջին ճիւղն են՝ Պարթևաստանէ Հայաստան փախած Արտաշէր ձեռքէն, Տրդատայ օրով, և թէ ձենաստանէն գաղթած ըլլալու աւանդութիւնը յառաջ եկած է Պարթևաց ծագման գրոյցէն (էջ 396): Արախիւեան (Բանասէր 1904, թիւ 7-8) Պարսից արքունեաց մէջ կը գտնէ Մրմուշկան: Փորթուգալ փաշա դիտել կու տայ որ ձենացիները Մուսկու կը կոչեն Մոնգոլները: Բազմապէս մէջ կը դիտուի՝ թէ Հնդկիները Մանգու կ'անուանեն հսկայ դէ մը, որ կընար ռազմական էակ մը նկատուիլ (1906, 9, էջ 391):

Այսպէս ուրեմն՝ եթէ հարեանցի կերպով միայն դիտուի՝ կարող են Մամիկոնեանները պատկանիլ ամէն ազգութեան. թուրք, պարսիկ, հնդկի, մոնղոլ. այս ինքնին կը ցուցնէ՝ թէ ինչո՞րքն որքան մթին է դեռ:

Յամիկոնայ դէպք՝ ամենէն հաւանականն այն է որ Մամիկոնեանց Պարթևաց վերջին թագաւորի՝ Արտաշէր ընտանիքէն ըլլան՝ Հայաստան հաստատուած, ժամանակագրական, պատմական, աշխարհագրական, ցեղագրական այնպիսի իրողութիւններ կան՝ որ հարկ է ամէն ինչ մթու թեան դատապարտող զայն չընդունելու համար: (Տես Բազմապէս, 1906, սեպտեմբեր, էջ 390):

Իսկ Մամիկոնեանց թիւ: իր ծագումը ըլլալը՝ ոչ ըստ բառականի հիմնեալ է, և ոչ ալ — նոյն իսկ — նորոթիւն մը:

Ս. Տ.

ԼՈՍՄԲԵՐԴԱՅԻՆԷՆ

առ Հ. Գ. Ն.

Ս. Կերսէտ Լամբերտացի առ Լեոն գրած թուղթին մէջ (Վենետիկ, 1845, էջ 215) կը գրէ. «Չնոստ առանց գաղտնի թողուս յանօրէնութեանն անշարժ մնալ, որ ինքուզգաբք են և անդուն ըրնարք, և քան զո՞վ ճարտարք»:

Պէտք չէ՞ ուղղել. «Եւ քան զօ՞վ ճարտարք»:

Տ.

Բոսլիներ կան անհաւատալիօրէն գեղեցիկ, երազ մը կուրելու աստիճան գեղեցիկ:

Արեւելքի երկիւնքը կախարդական հրաշալիութեանց մէջ է. թէ՛ արքայ ժողովուրդները Սանմամուրութիւնը կ'ողջունեն:

Թշուառութիւնէ քարացած ամբոյսը կը զգայ որ արիւնը՝ իր երակներուն մէջ՝ րուրստէ և կեանքի ջերմութիւնը արծաթէ: Այստաւքը՝ անցնալը կը սքողէ. ողբերը եւ անէծքները կը հալնալ բլրապետ ժողովուրդներու սիրոյ նուազին մէջ: Սարսուռներու, անկանկալներու, յայտնու, գիւնովութեան օրը: Սիրկներու գերեզմանին վրայ կը խորի սմէն ոք թէ ինչու անոնք աւելի երկաթալիսեաց չեղան: Ամբոյսը կը շուտան է՝ որ կը յիմարի առաւելակալն ժառանգութեան մը լուրով: Կէս գիշերին ծագած արեւը այնքան սկտի չափշեցնէր աշխարհ:

Գաղափարը այլեւս մտածում մը չէ, այլ զգացում մը, որ հարիւր հազար հոգիներ յառաջ կը շար էէ նայն դրօշի խաղաղաւոր ծաղկերուն տակ: Իւ երբ գաղափարը զգաստելու փոխաւած է՝ քայլ մը միայն կայ դէպ ի իրազ որովհետ. ամէն պատուար քայլերու ծայրէն կը դողդըղայ:

Մարտիրոսներու գաղտնիարականը՝ զոր այնքան հեռու կը պատկերէին, իրենց մօտն էր կանգնած. անոնց գերեզմանը կը բաւցուէր՝ այս անգամ՝ նախապաշարմանց ըստեղծները լնդունելու համար:

Ոչ, արարութիւնը անապել չէ. ճիշդ մարտութիւնը ցնորք չէ: Հաստաքը կը վերադառնայ, հաստաքը կ'արծարծի, գարնան պէս կը հուռչէ ըտրը այն հոգիներուն մէջ՝ որ անկարող դարձեր էին յուսարու թէ գաղափարը կարող է յաղթական ըլլալ նիւնապաշտութեան վրայ: Բայց ծովը կրանիւտը կը փրէ, խօսքը՝ դարերու մեծութեան անապել հիւսք մ'է որ կը փչի:

Գաղափարը կը բացուի, ամենուրեք հասնար: Ի՞նչ պիտի արծանագրէն Հայերը պատմութեան մէջ: Քանդուզն մանկեր ազատ կեանքը կը ծնանին: Այսպէս մտածեց Հայութիւնը ազգային-քաղաքական կեանքին համար. հիստամի եղաւ: Որքան կը շուրջը լուր կը թողուն երկիւնք եղաւ համար. քայց անդունդը կը գլորին: Երազուած բարիք գոյնութիւնը չունէր, այն՝ զոր կը վայելէին կորսուած էր. խաղաղութեան քաղաքականութիւնը մնացեր էր միայն:

Հայրենիքը բնութամբ էր սպեւս Թէ օտար պետութեանց գաղութային շահերը չէին միա-բաներ իր տենչերուն հետ, եւ հին՝ ուր իր կին հայրենիքը կ'երեւակայէր, ուրիշներ ի-րենց սպազայ հայրենիքը կը տեսնային: Իրականութիւնը դատաւարութեան վե-ճիկը կարգացած էր, անգլիո՞ր բայց ան-յետիկ և յորազգրեցաւ փառասիրութեանը սանկնաստիակի, զոնորութիւններ չկատա-րել սպեւս ազգի սիրոյն համար՝ ուրիշներու կեանքին եւ ստացուածքին վրայ, Ժողո-վուրդներու զարգացման մէջ փնտռել պատ-մական փառքը:

Այս յայն անշամ բաղքը պատրանք մը կը թուէր, բայց Գաղափար՝ անտեսանելի ոգին՝ արդէն կատարած էր իր շրջանը ե-փրատի եւ Տիգրիսի տօնրուն վրայ, ան-ցած էր կին մայրաքաղաքներու աւերակ-ներէն, եւ օր մը երևցած էր՝ ցանք ձեռ-քին՝ Պրոպրետարի երկնականարին մէջ:

Ի՞նչ պէտք է ընեն Հայերը: Ուրախու-թեան օտնը կ'աւարտի շուտով, հարաւնիքը պիտի վերջանայ. պէտք է մտածել վերա-ծնունդինը՝ բայց ծրարող, գիտակցաբար, եղանակով մը որ պատուաբեր ըլլայ եւ հու-մապատասխանող այն մտաւոր գերազան-ցութեան՝ զոր կը կարծիր ունենալ ուրիշ ցեղերու վրայ: Եւրոպայի եւ կովկասի Հա-յեր, հայրենիքի դուներ կ'երեւն օր մը բա-ցովն ձեր սիրոյն, ձեր հունձարին, ձեր կրթութեան առջեւ. փառքի տապաքէզը փափագ պ'տի ներշնչէ ձեզ՝ Ժողովրդեան հետ կապ հաստատելու. պէտք չէ սպասել որ դէպքերը գան գաղափար մը թերադրե-լու, կամ ամէն ոք իր ներշնչման հետեւի. հարկ է հաւաքուիլ, խորհրդակցիլ, ամեն պատահականութեան համար գործելակերպ մը հաստատիլ, եւ պատրաստ ըլլալ այն մեծ ու սրբազան վայրկեան՝ ուր տապա-րէվը բացուած ըլլայ անուց համար՝ որ բա-ղանակութեան եւ խտրող լուսաւորու-թեան դիւցազններ կ'ուզին հանդիսանալ: Յանկարծական ըլլալ աչքերը կը շրջուի-ամէն կողմ անձկութաւ պատման մէջ է: Փա-նի որ նոր կեանքը անկարելութիւն մը չէ, պէտք է պատրաստ ըլլալ հեղեղելու համար մեր երկրին մէջ դիպի, դպալի, ծնարան, հանդէս, երկրագործական մեքենաներ, եւրոպական կեանքի երջանկացնող միջոց-ները: Վերադարձ դէպ ի հայրենիք, գան-ծերով բնակաւոր: Ի՞նչ լուգումներով մեկ-նեցաք անկից, եւ ի՞նչ երգ պիտի ունենաք ձեր շրթունքին վրայ՝ երբ ձեր արցունքը տաքերուն վնասարէներու կատարները սկսին երեսնալ հեռունէն:

Հայ մտաւորականութիւնը պէտք է փո-ռէ բարերար ազդեցութիւն մը գործել օ-տար մտաւորականութեան վրայ, խափա-նել սովորական գեղծումն եւ անմիտ Եւ-րոպացիութիւնները որ հակազդեցութիւնը կը ծնան, եւ սպանովել բարը որ սիրալիր Ժողով մը կ'ուղղէ Արեւելքի Ժողովուրդ-ներու:

Իրականութիւն մ'է այս ամէնը... Ենէ-ցնորք մ'է, որքան նշտապի է երբեմն զայն վայելիլ:

Հ. Կ. Տ. ՍԱՆԱԿԵԱՆ

• • • • •

ԾԱՂԻՐԱԿԱՆ ՀՈՒՈՎ ԲԸ

Մեր քերականագէտներու.

Ինչո՞ք աշակերտներ, յանրաւի յանցաւոր նը-կատուած. բարեբաղդաբար անոնք բնագոյմա՞ք կը մերժեն աւելորդ տեղեկութիւնները՝ որով այլը ծանրաբեռնել կ'ուզեն իրենց միտքը: Ինչ կայ աւելի ծաղրական՝ քան նախորդի տրա-կանն եւ... հախարիւ - վերջահարդ - տրականը, որ կարծես Պաղտատի երկվաճուղոյն գիծը կ'ու-ղէ պատկերել: Աւէ՛ք լատիներէնը. Իս նախա-դրութիւնը՝ ճիշդ ուր ի՞նչ պէ՞տ կրկնակ գոր-ծածութիւն ունի, և սակայն իւրօրական ազ-գերէն ոչ մէկը մտածէր և առանձին հոլովներ չի-նել անկից. իրաւամբ. — ինչո՞ւ առանձնաշուր-նութիւն պիտի ունենայ նա միւս նախադրու-թեանց մէջ՝ որ զորք են հոլով կազմելու իրա-ւունքէն: Մէկդի տրականի այլ երկու աւելորդ և անտրամաբան ստորաբաժանումները. բաւա-կան է ըսել՝ Նախադրութեանց վրայ խօսած ժա-մանակ:

« Ի տեղիի հայցական կ'անուն շարժում ցոյցնող յայից հետ, տրական՝ դադարում ցոյցնող յայից հետ »: Իրոպան՝ այսքան գար՝ գոհ եղած է այսչափով...:

Ուրիշ աւելորդ ծանրաբեռնութիւն մը: Գրաբարի հինգ հոլովումներէն վերջ՝ կը դրուին երկու խառն հոլովումներ. Բաւական չէ՞ր ըսել պարզապէս. « Բառեր կան՝ որոնց հասկին տա-րբեր հոլովման վրայ կ'երթայ, յոգնակին տա-րբեր »: Այլապէս անեզականներն ալ առանձին խումբ պիտի կազմեն, երբ հոլովման վրայ գա-ցող բառ չի առանձին, և այսպէս անկերջ՝ Հե-ռի մեր քերականութիւններէն արարողական ու-գին, որ ամէն բանի հանդիսաւորութիւն կ'ուզէ տալ և իրէն աւելի դժուարահասկանալի անուն մը ստեղծել: Պէտք է փափկանկատ ըլլալ. խըն-դիրը կենսական է. մանուկներու հանգիստը չը-վորողովէ... Ի՞նչ փառք կայ աւելի անոյշ, փո-քրիկ ըղեղներուն դիւրութիւն ընծայել, երախ-տագէտ ընել փոքրիկ սրտերը:

Ս. Տ.